

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД / *REVIEW ARTICLE*

Примљен: новембар 2012.

Received: November 2012.

Свјетлана Ивановић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

НАСЉЕЂИВАЊЕ СУБЈЕКТИВНОГ АУТОРСКОГ ПРАВА

Субјективно ауторско право је јединствено право које садржи личноправна и имовинскоправна овлашћења аутора јер се њиме штите лични и имовински интереси аутора поводом његовог дјела. Као и већина права интелектуалне својине, ауторско право је временски ограничено и траје 70 година после смрти аутора. Питање правне судбине ауторског права после смрти аутора једно је од занимљивијих питања у правној теорији и пракси. Ауторско право као цјелина је насљедиво у Босни и Херцеговини, иако је непреносиво за живота аутора. Међутим, постојање личноправне и имовинскоправне компоненте ауторског права утиче на обим и садржину овлашћења која стичу насљедници. У законодавству Босне и Херцеговине ограничен је круг законских насљедника који могу насљеђивати ауторско право. Уколико нема насљедника изричито предвиђених законом, ауторско право насљеђује држава. Циљ рада је да се укаже на специфичности насљеђивања ауторског права у Босни и Херцеговини.

Кључне ријечи: Субјективно ауторско право; Трајање ауторског права; Насљеђивање; Личноправна и имовинскоправна овлашћења.

1. УВОД

Стваралаштво и креативност од давнина су основни предуслов цивилизацијског напретка. Користећи свој ум и способности, човјек је кроз историју стварао себи боље услове за живот. На тај начин,

развијао се као појединац, али је истовремено, рјешавајући конкретне, животне проблеме, унапређивао и заједницу којој припада. Поред тога, битан елемент развоја друштва у цјелини представљало је културно стваралаштво. Од првих слика на зидовима пећина, па све до савремених облика умјетности, стварањем се изражавају мисли, осјећања, ставови. Аутор путем својих дјела и свог стваралаштва успоставља својеврстан облик комуникације са публиком, са друштвом уопште. Свака велика цивилизација имала је развијену умјетност и културу. Културно насљеђе једног народа је оно што остаје и опстаје кроз вијекове. Многе цивилизације су нестале, али су њихова највећа стваралачка достигнућа и данас присутна.

Аутор ствара првенствено за себе, али и за друге. Природно је да се у свом стваралаштву ослања на постојећу културну баштину, али и да тежи да дјело остави и будућим генерацијама. Често се вриједност и снага дјела огледају у способности тог дјела да надживи самог аутора, ствараоца. Познато је да су многи ствараоци умрли у биједи и сиромаштву, иако су створили нека од дјела која данас имају изузетну умјетничку, а самим тим и економску вриједност. Може ли аутор да живи од свог умјетничког и стваралачког рада, питање је које се одувijek постављало, али није ништа мање актуелно ни у садашњем времену. Иако стваралаштво постоји колико и човјек, заштита аутора у виду ауторског права настала је релативно касно, тек у XVIII и XIX вијеку. Ауторским правом штите се имовински и лични, неимовински, интереси аутора у вези са његовим дјелом. Смисао и основни задатак ауторскоправне заштите је да обезбиједи аутору егзистенцију, да му омогући да живи од свог рада. Економским обезбјеђивањем ствараоца, пружа се подршка и подстрек стваралаштву као темељу културе.¹ Поред ове чисто економске улоге, право уважава и личну, духовну везу ствараоца са својим дјелом, признајући му и одређена личноправна овлашћења.

Дјело као нематеријална, интелектуална творевина може да надживи свог ствараоца, чему се сваки аутор стварајући дјело и нада. Међутим, поставља се питање шта се дешава са ауторским правом на дјелу послје смрти аутора. У већини правних система ауторско право траје извијестан период времена послје смрти аутора. Дакле, смрћу аутора не гаси се ауторскоправна заштита на дјелу, већ наставља да траје још 70 година.² С обзиром на то да ауторско право чине

¹ С. Марковић, *Ауторско право и сродна права*, Сл. гласник, Београд 1999, 33.

² Рок заштите од 70 година послје смрти аутора прихваћен је у већини савремених законодавстава. Посебан утицај у том погледу имала је Директива о хармонизацији рокова трајања ауторског и сродних права 93/83/ЕЕС, од 29. октобра 1992, кодификована верзија 2006/116/ЕС, од 12. децембра 2006.

личноправна и имовинскоправна овлашћења, те да су према општој теорији грађанског права лична права непреносива, а имовинска преносива, може се поставити неколико занимљивих питања. Прије свега, поставља се питање како ауторско право у цјелини може бити предмет промета, на кога прелази ауторско право после смрти аутора, односно која лица су овлашћена да врше ауторскоправна овлашћења. Затим, каква је правна природа посмртне заштите ауторског права, у којој мјери се штити преминули аутор и његови интереси, а како и колико се штити само дјело. Није сасвим јасно шта се дешава са личноправним овлашћењима аутора, како уопште друга лица могу да буду носиоци „туђих“ личних права. На крају, какав је обим заштите која се пружа посмртним носиоцима ауторског права, односно да ли ауторско право трпи извјесне измјене након смрти аутора.

На свако од наведених питања тешко је дати једнозначан одговор. Већина недоумица и проблема проистиче из специфичне правне природе ауторског права, па стога је немогуће на неколико страница дати смислен и цјеловит одговор. Циљ рада је да се укаже на неке од постојећих проблема у вези са насљеђивањем ауторског права, нарочито имајући у виду специфичности које постоје у Босни и Херцеговини.

2. ПОЈАМ СУБЈЕКТИВНОГ АУТОРСКОГ ПРАВА

Субјективно ауторско право је право којим се штите интереси аутора у вези са његовим дјелом. Садржину ауторског права чине личноправна и имовинскоправна овлашћења аутора. Тачније, према Закону о ауторском и сродним правима Босне и Херцеговине, ауторско право је јединствено право на ауторском дјелу које садржи искључива личноправна овлашћења или ауторска морална права, искључива имовинскоправна овлашћења или ауторска имовинска права и друга овлашћења аутора или тзв. друга права аутора.³ Дакле, овлашћења аутора могу бити искључива, тј. апсолутна или неискључива, односно релативна.⁴ На први поглед, у питању је ком-

³ Закон о ауторском и сродним правима – ЗАСП, *Службени гласник БиХ*, бр. 63/10, чл. 15. Овдје треба истаћи да се константно управо у законским текстовима говори о правима, а не овлашћењима аутора. У наведеном члану каже се да је ауторско право јединствено право које садржи овлашћења, док се касније ни сам законодавац не придржава овог разликовања.

⁴ Сва овлашћења аутора су по својој природи или личноправна или имовинскоправна, а по дејству искључива или апсолутна, и неискључива или релативна. Различити аутори дају предност једној или другој подјели овлашћења. Из законског текста се види да је примарни критеријум подјеле овлашћења по искључивом или

плексно право којим се штите различити интереси аутора. Међутим, према преовлађујуће прихваћеној монистичкој концепцији о природи ауторског права, ауторско право је јединствено право са различитим овлашћењима. Монистичка теорија о правној природи ауторског права наглашава да ауторско право није ни чисто имовинско, ни искључиво лично право, већ јединствено право посебне врсте састављено од личноправних и имовинскоправних елемената.⁵ Обје врсте ауторскоправних овлашћења имају исти извор, исти коријен и настају истовремено, у тренутку настанка ауторског дјела. Субјективно ауторско право је неразлучива мјешавина личноправних и имовинскоправних овлашћења.⁶ Будући да извиру из исте чињенице, обје врсте овлашћења су међусобно повезане. Скоро да је немогуће одвојити имовинске, материјалне интересе од нематеријалних, идеалних интереса аутора.⁷

Одређивање правне природе ауторског права није само теоријско питање, већ има и значајне практичне последице. То нарочито долази до изражаја код питања преносивости ауторског права. Претходно питање је да ли ауторско право уопште може бити у промету и на који начин, тачније, могу ли друга лица, осим аутора, бити носиоци ауторских права. Опште правило грађанског права о преносивости имовинских и непреносивости личних права се и овдје може примјенити. Проблем настаје код одређивања правне природе ауторског права као цјелине. Као што је већ наведено, ауторско право састоји се од личноправних и имовинскоправних овлашћења, па бисмо могли извести закључак да су личноправна овлашћења непреносива, а имовинскоправна преносива. Међутим, због специфичне природе појединих овлашћења и чињенице да се личноправна овлашћења аутора

неискључивом дејству. Чињеница је да се код појединих овлашћења неискључивог дејства преплићу лични и имовински елементи, али будући да срж проблема насљеђивања проистиче из подјеле на личноправна и имовинскоправна овлашћења, у даљем тексту ћемо се придржавати те подјеле.

⁵ В. Спаић, *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево 1969, 144. Занимљиво је да се у једном дијелу теорије, права поводом нематеријалних добара, у која спадају и ауторска права, и поред њихових појединачних правних особености, посматрају као врста имовинских права. Појам нематеријалних добара и нематеријалних имовинских права која настају поводом њих у теорију је увео Колер. Детаљније о томе вид. С. Крнета, „Субјективна права“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007, 71–72.

⁶ С. Марковић, 105.

⁷ „Сваки идеални, морални интерес ауторов има истовремено и материјални, имовински карактер. И, обрнуто, материјални интерес ауторов има и морални карактер.“ – В. Спаић, 145.

разликују од чисто личних права, не можемо дати једнозначан одговор на питање преносивости ауторског права.

Аутори по правилу нису у могућности да сами искоришћавају своја дјела, односно да врше поједина овлашћења из садржине субјективног ауторског права. Стога је неопходно да друга лица овласте да то чине, односно да им уступају поједина овлашћења. У теорији се често истиче да једно од овлашћења носилаца права интелектуалне својине је и овлашћење на располагање појединим овлашћењима. Додуше, због специфичности ауторског права, то се не може једнозначно рећи за ауторско право. Ауторско право може бити у промету правним пословима међу живима (најчешће путем уговора), правним пословима за случај смрти (наслеђивањем) и на основу закона. Дакле, лице које није аутор може бити носилац појединих овлашћења аутора на основу уговора, закона или путем наслеђивања. Различит је правни режим промета субјективног ауторског права као цјелине, у зависности од облика промета.

Према Закону о ауторском и сродним правима Босне и Херцеговине ауторско право као цјелина је непреносиво. То је последица постојања ауторских моралних права, која су непреносива. Аутор може уговором или другим правним послом да пренесе на друго лице појединачна имовинска овлашћења и друга права, осим ако Законом није другачије одређено.⁸

Међутим, ауторско право као цјелина, осим права покајања, је предмет наслеђивања.⁹ Дакле, у погледу прометљивости ауторског права као цјелине прави се разлика између правног промета *inter vivos* и *mortis causae*. Да би се могло говорити о наслеђивању, потребно је да право постоји и после смрти носиоца права, па се као претходно појављује питање трајања ауторског права.

3. ТРАЈАЊЕ АУТОРСКОГ ПРАВА

Као и већина права интелектуалне својине и ауторско право је ограниченог трајања. То је једна од основних разлика између права својине и права интелектуалне својине, иако обје врсте права имају

⁸ ЗАСП, чл. 64. Тачно је да аутор не може пренијети ауторско право у цјелини. Међутим, исто тако, аутор не може преносити ни поједина овлашћења (права), већ их може само уступати. У теорији грађанског права постоје два облика промета, конститутивни (уступање) и транслативни (пренос), док се у законском тексту не прави разлика између наведених облика промета.

⁹ ЗАСП, чл. 63.

апсолутно дејство.¹⁰ Временско ограничење права којима се штите нематеријална добра резултат је својеврсног компромиса између супротстављених интереса појединаца, стваралаца, да им се пружи монополска заштита, на једној страни, и интереса друштвене заједнице да интелектуална добра што прије постану слободна за коришћење, на другој страни. Дакле, аутора треба наградити за његов рад, стваралаштво и допринос општем културном напретку, али заштита не може бити бесконачна. Уосталом, све што је створено добрим дијелом се ослања на постојећу културну традицију и доприноси да се одржи континуитет стваралаштва. Аутор је стога дужан да омогући и будућим генерацијама да учествују у стварању.

Још је Бернском конвенцијом као једно од минималних права прописан рок трајања ауторскоправне заштите од 50 година после смрти аутора.¹¹ Данас је овај рок у већини земаља превазиђен, како због тога што је то минимални рок заштите, па је могуће предвидјети дужи рок заштите, тако и због процеса усклађивања са регулативом Европске уније. У преамбули Директиве о трајању заштите ауторског и одређених сродних права, наводи се да вријеме живота аутора и 50 година након његове смрти треба да осигура заштиту за аутора и прве двије генерације његових потомака. Као један од разлога за продужење заштите у Европској унији на 70 година после смрти аутора, наводи се продужење животног вијека.¹² Међутим, никако не треба занемарити чињеницу да насљедници аутора ријетко уживају користи од ауторских дјела. У пракси, користи од продужења ауторскоправне заштите уживају углавном корисници ауторских дјела.¹³ У складу са одредбама Директиве, тачније у процесу усклађивања националног законодавства са правом Уније с циљем њеном приступању, у нашем законодавству је предвиђено да ауторско право траје за живота аутора и 70 година након његове смрти.¹⁴

¹⁰ Више о особинама субјективних права интелектуалне својине вид. у: З. Миладиновић, *Субјективна права интелектуалне својине*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2004, 16–18.

¹¹ Бернска конвенција за заштиту књижевних и умјетничких дјела, чл. 7. Текст Конвенције вид. у: В. Бесаровић, Б. Жарковић, *Интелектуална својина, Међународни уговори*, Досије, Београд 1999, 329–356.

¹² Вид. фн. 2.

¹³ Уговори којима се уступа ауторско право често овлашћују корисника на искоришћавање дјела за све вријеме трајања заштите, тако да продужење рокова обезбјеђује корисницима повраћај уложених инвестиција. Опширније о овом проблему вид. у: С. Крнета, *Европско право интелектуалног власништва*, Правни центар Фонд отворено друштво Босне и Херцеговине и Завод за стандардизацију, мјеритељство и патенте Босне и Херцеговине, Сарајево 1996, 73.

¹⁴ ЗАСП, чл. 55.

Слично рјешење налазимо у већини савремених закона о ауторском праву.¹⁵

Ауторско право на коауторском дјелу траје седамдесет година од смрти коаутора који је последњи умро. Уколико је дјело објављено под псеудонимом или анонимно, ауторско право траје 70 година од законитог објављивања дјела. Ако аутор у међувремену открије свој идентитет, онда се примјењује општи рок, тј. рок од седамдесет година рачуна се од смрти аутора. Законито објављивање дјела је чињеница релевантна за почетак рока ауторскоправне заштите и код колективних дјела. Уколико је дјело објављено у наставцима, рок трајања заштите се рачуна за сваки од тих дијелова посебно.¹⁶

Дакле, смрт аутора и законито објављивање дјела су правно релевантне чињенице за рачунање рокова ауторскоправне заштите. Будући да утврђивање тачног датума објављивања дјела, а понекад чак и смрти аутора, није увијек једноставно, нити могуће, прихваћено је правило техничког карактера о почетку рачунања рокова. Предвиђено је да рокови почињу да теку од 1. јануара године која слиједи послје године у којој се десио догађај релевантан за почетак рока. Без обзира на то ког датума или у ком мјесецу је аутор умро или је дјело објављено, почетак рока се, ради лакшег рачунања, увијек везује за почетак следеће године.

Оно што је специфично у закону Босне и Херцеговине је да је рок трајања предвиђен за ауторско право као цјелину, не одвајајући личноправна и имовинскоправна овлашћења. У законима у окружењу

¹⁵ Занимљиво је да је у многим државама пружан отпор продужењу ауторскоправне заштите, што је нарочито дошло до изражаја у англосаксонском праву, тачније у праву САД. Поједини аутори указују на немогућност теоријског, филозофског и практичног објашњења и оправдања постморталне заштите ауторских дјела. Заштита ауторског права послје смрти аутора омогућава насљедницима да уживају користи од ауторског дјела. Међутим, ако продужење рока заштите треба да омогући подстицај стваралаштву, то није циљ који се може постићи послје смрти аутора. Насљедници не стварају, већ само убирају користи од креативног рада њиховог претка. Умјесто њих, друштво би требало да се појави као насљедник, будући да се само на тај начин могу остварити циљеви којима ауторскоправна заштита служи. Појединац ствара ослањајући се на оно што је већ створено и његова креативност се ослања на креативност других који су већ стварали. Више о томе вид. у: D. R. Desai, "The life and death of copyright", *Wisconsin Law Review*, Vol. 2011, No. 2, March 2011, 219–272. Разматрања о ограничењу ауторскоправне заштите само за вријеме живота аутора треба прихватити са резервом, јер не треба занемарити чињеницу да се ауторскоправна заштита у англосаксонском праву разликује од заштите у континенталном праву. То су потпуно различити облици заштите у историјском, теоријском и законодавном контексту. Овдје се, чак, уопште не спомиње рок заштите личноправних овлашћења аутора.

¹⁶ ЗАСП, чл. 56–59.

предвиђено је да имовинска права аутора трају 70 година послје његове смрти, а морална, тј. личноправна овлашћења трају и по престанку имовинских права аутора. На примјер, у Србији је изричито предвиђено да имовинска права аутора трају за живота аутора и 70 година послје његове смрти, а морална права трају и по престанку имовинских права.¹⁷ У Хрватској ауторско право траје 70 година послје смрти аутора, али је предвиђено да иако престанком ауторског права ауторско дјело постаје јавно добро, може се слободно користити уз обавезу признања ауторства, поштовања ауторског дјела и угледа и части аутора.¹⁸ Овом одредбом се обезбјеђује поштовање личноправних овлашћења по истеку имовинскоправних, што наводи на закључак да морална права аутора трају вјечно. У Црној Гори је такође предвиђено да право ауторства и право на поштовање дјела, односно, морална права аутора, трају и послје истека седамдесетогодишњег рока од смрти аутора.¹⁹ Дакле, у законодавствима у окружењу прихваћена је концепција о вјечном трајању моралних права аутора.²⁰

Вјечно трајање моралних права аутора је први пут у југословенско право уведено законом из 1957. године.²¹ Концепција вјечног трајања моралног права потиче из француског права.²² У законодавствима у којима заштита личноправних овлашћења траје вјечно, предвиђено је да се поред насљедника, о заштити ових овлашћења брину и удружења аутора и друге институције из области науке, културе и умјетности. Чак, у појединим законодавствима предвиђена је и тзв. *actio popularis* за заштиту патернитета, интегритета и супротстављању сваком облику недостојног искоришћавања дјела.²³

¹⁷ Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 104/09, 99/11 и 119/12, чл. 102.

¹⁸ Закон о ауторском праву и сродним правима, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 167/03, 79/07 и 80/11, чл. 99 и чл. 106.

¹⁹ Закон о ауторском и сродним правима, *Службени лист ЦГ*, бр. 37/11, чл. 62.

²⁰ Изузетак у том погледу представља Закон о ауторском и сродним правима Словеније, што је и логично, с обзиром на то да је Закон о ауторском и сродним правима Босне и Херцеговине настао под утицајем словеначког закона. Вид. *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list R. Slovenije*, št. 16/07 и 68/08, чл. 58 и 59.

²¹ С. Крнета, „О вјечном трајању моралних ауторских права у југославенском ауторском праву“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007, 486.

²² У француском Законику о интелектуалној својини наводи се да су морална права аутора вјечна, неотуђива и незастарива. Вид. *Code de la Propriété Intellectuelle, JORF 92-957, 2012-634*, Art. L121-1, <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=11987>, 24. новембар 2012. Такође, у већини закона је изричито предвиђено да личноправна овлашћења аутора трају вјечно, након истека заштите имовинскоправних овлашћења.

²³ Закон о ауторском и сродним правима Србије, чл. 107.

Иако је вјечно трајање моралних права преовлађујући принцип у евроконтиненталном праву, постоје законодавства у којима је трајање ауторског права регулисано на другачији начин. Наиме, у појединим законима прописан је рок трајања за ауторско право као цјелину, без раздвајања личноправних и имовинскоправних овлашћења.²⁴ То значи, да морална права трају колико и имовинска, тј. да нема вјечног трајања моралних права. Међутим, поставља се питање да ли то значи да се ауторско дјело по истеку рока заштите смије измијенити и користити или, чак, да неко смије под својим именом објавити туђе познато дјело. Чак, и ако није изричито предвиђено вјечно трајање моралних права, мишљења смо да је другачије рјешење недопустиво. Патернитет и интегритет ауторских дјела морају бити заштићени, без обзира на то да ли је аутор жив и колико времена је прошло од његове смрти.²⁵ У супротном, ако је трајање моралних права ограничено, тешко је обезбиједити очување културног наслеђа и подстицај културног развоја заједнице, што су свакако циљеви ауторскоправне заштите.

Постоји неколико занимљивих питања везаних за вјечно трајање моралних права. Прво, може се поставити питање како је могуће да права која имају префикс личних, трају после смрти њиховог носиоца. Затим, ако већ трају вјечно ко је овлашћен да врши та права, односно, овлашћења после смрти личности која се штити. На крају, узимајући у обзир специфичност ове врсте личноправних овлашћења, питање је каква је њихова садржина после смрти аутора.

Најприје, треба истаћи да се личноправна овлашћења разликују од личних права. Основна разлика је у објекту, јер су код личних права објекти лична добра, као што су живот, тијело, част, име и сл. Објекти личноправних овлашћења су лична добра која се односе на име и морални интегритет аутора и везана су за личност аутора и његово дјело.²⁶ Дакле, личноправним овлашћењима штити се аутор и његово дјело, па се заштита не ограничава само на личност аутора. Стога, ова овлашћења нису лична права јер се њима не штити само личност

²⁴ У Закону о ауторском праву Немачке предвиђено је да ауторско право траје 70 година после смрти аутора. Вид. Закон о ауторском праву Немачке из 1965. године, са измјенама из 2008. године, *Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz)*, (BGBl. I S. 1273, BGBl. I S. 2586), art. 45, http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=239044, 24. новембар 2012.

²⁵ Кад истекне рок заштите ауторског дјела, свако може слободно да се користи тим дјелом без тражења дозволе и плаћања накнаде, односно, свако може слободно штампати и продавати примјерке дјела или јавно саопштавати дјело на било који начин. Међутим, прелазак дјела у сферу јавног добра не значи да било ко може да присвоји то дјело и да га под својим именом објави.

²⁶ О овоме, детаљније вид. у: В. Спаић, 168.

аутора, него и његово дјело и веза са тим дјелом. Како у погледу заштите ауторских дјела постоји изражен јавни интерес за очувањем културних тековина,²⁷ неопходно је да та заштита траје и након смрти аутора. Заправо, личноправна овлашћења се за живота аутора не могу преносити. Међутим, после смрти аутора, неопходно је да се очувају патернитет и интегритет дјела, те ова овлашћења или ауторска морална права постају предмет насљеђивања. Захваљујући специфичној правној природи личноправних овлашћења и постојању јавног интереса, трајање ових овлашћења се не везује за живот аутора, те је могуће да трају неограничено и да буду предмет насљеђивања.

Насљедници који стичу имовинскоправна овлашћења, насљеђују и личноправна овлашћења, што је у складу са већ поменутом монистичком теоријом о природи субјективног ауторског права. Међутим, личноправна овлашћења не могу прећи у свом пуном обиму на насљеднике. Свако овлашћење има своју позитивну и негативну компоненту, у смислу да је аутор овлашћен да другим лицима дозволи или забрани одређено понашање. Будући да се насљедници старају о заштити личности аутора, на њих прелази превасходно негативни аспект овлашћења, односно, право да другима забране радње које представљају повреду права. Када је у питању позитивна страна овлашћења, насљедник по правилу не може предузимати те радње јер се он само стара о интересима умрлог аутора и заштити дјела као културног добра. Могло би се, чак, рећи да личноправна овлашћења доживљавају својеврсну трансформацију у тренутку смрти аутора, те да их насљедници не насљеђују већ само могу да врше поједина овлашћења у интересу преминулог аутора и у општем интересу.

4. НАСЉЕЂИВАЊЕ АУТОРСКОГ ПРАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Насљеђивање се дефинише као „пренос духовних и материјалних особина и вриједности са предака на потомке, временска веза међузависности свих генерација, ланац континуитета“.²⁸ Насљеђивање субјективног ауторског права регулисано је Законом о насљеђивању, ако из Закона о ауторском и сродним правима није другачије одређено, по принципу *lex specialis derogat lege generali*. У Босни и

²⁷ У правној теорији је спорно да ли ауторско право, као грађанско, дакле, приватно право, може да буде у функцији остварења јавног интереса за очувањем културне баштине. Вид. С. Марковић, 304.

²⁸ О. Антић, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011, 23.

Херцеговини, у два ентитета примјењују се два Закона о насљеђивању.²⁹

Почев од првих закона у области ауторског права, питање насљеђивања је различито рјешавано. Првим законским прописом у овој области, Законом о заштити ауторског права из 1929. године, било је предвиђено да ауторско право након смрти аутора у цјелости прелази на насљеднике. Била је чак предвиђена посебна заштита моралних права од стране насљедника, академија наука и умјетности и научних и умјетничких института.³⁰ Сљедећи Закон о заштити ауторског права из 1946. године био је први послеријатни закон, који се, прије свега због неусклађености са одредбама Бернске конвенције, оцјењује као корак уназад у односу на ранији закон. Законом из 1946. године било је предвиђено само законско насљеђивање ауторског права, дакле, тестаментарно располагање није било допуштено.

Послије смрти аутора ауторско право је припадало супрузи до њене смрти или преудаје,³¹ дјеци до навршене 25. године живота, а у случају њихове неспособности за привређивање, док та неспособност траје. Уколико ова лица нису долазила у обзир као насљедници, ауторско право је припадало родитељима аутора до њихове смрти, односно унучадима до навршене 25. године живота, ако их је аутор издржавао. Ако ни ова лица нису могла бити позвана на насљеђе, онда су баба и дјед аутора уживали ауторско право до своје смрти. С обзиром на то да ауторско право није било временски ограничено, након истека наведених рокова, ауторско право је постајало општенародна имовина, тј. прелазило је на државу. Заштита моралних права послје смрти аутора није постојала.³²

²⁹ У Републици Српској примјењује се Закон о насљеђивању Републике Српске – ЗОН РС, *Службени гласник РС*, бр. 1/09, а у Федерацији БиХ још увијек се примјењује Закон о насљеђивању СР БиХ из 1973. године, *Службени лист СРБиХ*, бр. 7/80, пречишћени текст, и 15/80.

³⁰ О овоме, детаљније вид. у: С. Радовановић, „Ауторско право након смрти аутора“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2004, 209–210.

³¹ У законском тексту наводи се да ауторско право припада супрузи до њене смрти или преудаје, дакле, изричито у женском роду, што наводи на закључак да је законодавац полазио од претпоставке да су само мушкарци предодређени за стваралаштво. Међутим, ову одредбу не треба дословно тумачити. Уставом ФНРЈ из 1946. године, чланом 24, изричито је прописано да су жене равноправне с мушкарцима у свим областима државног, привредног и друштвено-политичког живота, те се циљним и систематским тумачењем спорне одредбе отклања могућност родне дискриминације. Упркос томе, сматрамо да је наведена одредба језички неопрезно формулисана.

³² С. Крнета, „Развој ауторског права у Југославији“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007, 499.

С обзиром на то да је преовлађујућа пракса у упоредном праву била да се насљеђивање ауторског права регулише прописима о насљеђивању, такав концепт је прихваћен у наредним законима. У Закону о ауторском праву из 1957. године измијењене су одредбе о насљеђивању ауторског права и усвојене одредбе Закона о насљеђивању из 1955. године.³³ Тим измјенама уведена је могућност како законског, тако и тестаментарног располагања ауторским правом. Каснији закони о ауторском праву из 1968. и 1978. године такође предвиђају супсидијарну примјену закона о насљеђивању, с тим што је законодавна надлежност у материји насљедног права прешла на републике и покрајине.³⁴ Као што је већ наведено, овакво рјешење се задржало и до данас, односно, на насљеђивање ауторског права примјењују се одредбе закона о насљеђивању, уколико нешто друго није прописано законом о ауторском и сродним правима.

Према важећем Закону о ауторском и сродним правима Босне и Херцеговине, ауторско право, као цјелина, осим права покајања, је предмет насљеђивања.³⁵ Право покајања је у Закону дефинисано као искључиво право аутора да једностраном изјавом воље раскине уговор којим је уступио ауторска имовинска права и да ускрати даље искоришћавање свог дјела ако за то има озбиљне моралне разлоге и ако претходно надокнади обичну штету носиоцу тих права.³⁶ Занимљиво је да се право покајања у теорији, али и законодавству многих држава посматра као личноправно овлашћење аутора. Тако је било и у Босни и Херцеговини до усвајања важећег Закона о ауторском и сродним правима 2010. године, од када је право покајања сврстано у институте ауторског уговорног права. Повод за овакво поступање законодавца треба тражити у специфичној правној природи наведеног института. Разлози из којих аутор може користити право покајања су личноправне природе, а посљедице које изазива раскид уговора су имовинскоправне природе. Стога се може говорити о мјешовитом карактеру права покајања.³⁷ Иако право покајања више није личноправно овлашћење аутора, законодавац му признаје посебан статус, управо због специфичне правне природе. Законом је изричито предвиђено да право покајања траје за живота аутора,³⁸ као и

³³ В. Спаић, 193.

³⁴ С. Крнета, (2007/1989), 509.

³⁵ ЗАСП, чл. 63.

³⁶ ЗАСП, чл. 84, ст. 1.

³⁷ Детаљније о правној природи права покајања вид. у: З. Миладиновић, „Раскид ауторског уговора због промењених схватања аутора – право покајања“, *Право и привреда* 5-8/2009, 13–23.

³⁸ ЗАСП, чл. 61.

да се не може насљеђивати. Будући да се аутору даје могућност да раскине уговор усљед постојања озбиљних моралних разлога, разумљиво је да насљедник не може одлучивати о томе, нити користити овај привилеговани начин раскида ауторског уговора.³⁹

Поред права аутора на једностранни раскид уговора због постојања озбиљних моралних разлога, аутор има право на раскид уговора због неизвршавања уговорне обавезе друге уговорне стране и право на измјену уговора у случају очигледне несразмјере између прихода корисника и ауторске накнаде. То су институти ауторског уговорног права који служе отклањању неравноправног положаја аутора као слабије уговорне стране у ауторском уговору. Поставља се питање да ли насљедник има право на раскид, односно, измјену уговора под истим условима као и аутор. У тексту закона спомиње се само аутор, али, будући да је право покајања изричито наведено као право које се не насљеђује, те да су разлози због којих се може користити ово право економске, а не личне природе, сматрамо да нема препрека да се насљедник користи овим институтима.

Иако се ауторско право насљеђује у цјелости, указаћемо на неке особености насљеђивања личноправних и имовинскоправних овлашћења одвојено.

³⁹ Аутору се даје могућност да због постојања озбиљних моралних разлога раскине уговор. Основни проблем је одређивање шта су то озбиљни морални разлози за аутора. У неким законским текстовима спомиње се промијењено схватање аутора као разлог за раскид уговора. Дакле, аутор може да промијени схватање о самом дјелу, о ономе што је садржано у дјелу, ставове које је износио у дјелу, може сматрати да његово дјело битно одступа од квалитета ранијих или каснијих дјела, да ће објављивање дјела нанијети штету његовом стваралачком и личном угледу итд. Дакле, различити разлози личноправне природе могу навести аутора да се користи правом покајања, али у сваком случају морају бити озбиљни и не смију бити плод ауторове претјеране осјетљивости. Насљедник стиче личноправна овлашћења да би се о њима старао послје смрти аутора. Међу тим овлашћењима је и право поштовања дјела које омогућава очување стваралачког угледа и части аутора поводом којих насљедник стиче само негативни аспект овлашћења. Насљедник може да забрани другима да нарушавају интегритет дјела и да користе дјело на начин увредљив за аутора. Код права покајања пресудно је чињење аутора, дакле, аутор повлачи дозволу за коришћење дјела коју је дао у форми уговора, јер сматра да ће усљед тог коришћења његов стваралачки углед бити угрожен. Насљеднику се не могу дати тако широка овлашћења, јер стављање у улогу аутора и процјена шта би вријеђало његове интересе може да има за циљ само „одбрану“ дјела и личности аутора и не смије водити стицању било ког позитивног аспекта овлашћења у виду повлачења дате дозволе за коришћење дјела.

4.1. Насљеђивање имовинскоправних овлашћења

С обзиром на то да имовинскоправна компонента субјективног ауторског права представља имовинско право, поводом насљеђивања не би требало да буде већих проблема. Међутим, у Босни и Херцеговини, у оба ентитета предвиђено је рјешење јединствено у цијелом свијету. Наиме, иако је у праву Босне и Херцеговине прихваћено начело универзалности насљеђивања, у погледу насљеђивања ауторских права долази до одступања од овог значајног начела.⁴⁰

Законом о насљеђивању Републике Српске предвиђено је да ауторска имовинска права умрлог насљеђују његова дјеца, његов супружник и његови родитељи.⁴¹ Ово рјешење преузето је из ранијег Закона о насљеђивању СР БиХ, који се још увијек примјењује у Федерацији БиХ. Ријетка су законодавства која предвиђају посебан режим насљеђивања ауторских права. Занимљиво је да је чак и у законима у окружењу предвиђено да се ауторска имовинска права насљеђују по општим правилима насљеђивања. Намеће се питање шта је разлог оваквом приступу насљеђивању ауторских права и то само у Босни и Херцеговини. Наведена лица насљеђују по насљедним редовима и то тако што насљедници ближег насљедног реда искључују из насљеђа лица из даљег насљедног реда.⁴² У овом случају практично постоје само два насљедна реда, први чине дјеца и супружник, а уколико аутор нема дјеце, онда супружник и родитељи чине други насљедни ред. Изричито је прописано да ако нема законом предвиђених насљедника, онда ауторска имовинска права постају својина Републике Српске.⁴³ То значи да ако аутор остави иза себе унуке, а при томе нема живог супружника, дјецу, нити родитеље, унуци немају право да наслиједе ауторска имовинска права, већ их

⁴⁰ „Начело универзалности (јединствености) насљеђивања значи да су правила законског насљеђивања иста, одн. општа, јединствена, универзална, без обзира на личне особине и квалитете оставиоца или насљедника (њихов пол, узраст, националност, имовинско стање, вероисповест, припадност одређеном друштвеном слоју, занимање и сл.), као и без обзира на врсту, порекло и квалитет добара која улазе у састав заоставштине... Начело специјалности значи да су правила законског насљеђивања посебна, партикуларна у зависности од чињеница које се односе на личне квалитете и особине оставиоца и насљедника.“ О овоме, детаљније вид. О. Антић, *Насљедно право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2001, 28–35.

⁴¹ ЗОН РС, чл. 27. Законодавцу се поткрала техничка грешка па у члану 27 стоји ауторско имовинска права, а требало би ауторска имовинска права, дакле, није извршено усклађивање у броју, јер се односи на више ауторских права (тачније овлашћења).

⁴² ЗОН РС, чл. 28.

⁴³ ЗОН РС, чл. 29.

наслеђује држава. Ово рјешење нам се не чини нимало логичним, јер све док аутор има живих блиских сродника, нема разлога да се држави као наследнику даје предност. Заправо, овом одредбом се врши дискриминација директних потомака аутора, али и осталих сродника, потенцијалних наследника.⁴⁴ Наиме, ако је аутор живио у заједници са дјецом и унуцима, а надживјели су га само унуци, не и дјеца, онда они немају права на наслеђе. Исто тако, ако аутор није имао потомке, нити супружника, а иза њега су остала само његова браћа и сестре, са којима је можда чак и живио заједно, ни они немају право на наслеђе, већ ће наследник бити држава.⁴⁵ Ако је један од циљева наслеђивања, бар у ауторском праву, обезбјеђивање егзистенције наследницима и уживање користи од рада оставиоца, тешко да тај циљ може да буде остварен на овај начин.

Поред нелогичности самог рјешења да држава као последњи законски наследник⁴⁶ искључује блиске сроднике аутора, потребно је обратити пажњу на формулисање законске одредбе којом се то предвиђа. Наиме, у члану 29 ЗОН РС предвиђено је да ауторска имовинска права постају својина Републике Српске.⁴⁷ Очигледно је да се ради о грубом пропусту законодавца, будући да ауторска права, као ни било која друга права не могу бити предмет својине. Носилац неког права није власник тог права, јер својина је само једно од апсолутних права. У апсолутна права спадају стварна права, лична права и интелектуална права или права ауторства. Стварна права имају за свој објект тјелесне ствари, покретне и непокретне, а својина је најзначајније стварно право које се дефинише као најшире, у границама закона, право држања, коришћења и располагања једном ствари.⁴⁸ Дакле,

⁴⁴ Наведена одредба којом се врши дискриминација између наследника представља изузетак од начела универзалности наслеђивања, а тиме и изузетак од начела равноправности у наслеђивању, предвиђеног у чл. 3 Закона о наслеђивању РС. Изузеци од ових начела могу постојати, али морају бити озбиљно правно и социјално утемељени, што овдје није случај. Уколико наследници нису равноправни у наслеђивању, онда се може чак говорити о неуставности одредбе којом се то предвиђа. О овоме, детаљније вид. О. Антић, „Први Закон о наслеђивању Републике Српске“, *Зборник радова Правног факултета у Источном Сарајеву* 5/2009, 22.

⁴⁵ Напоменимо да заједница живота нема значаја за наслеђивање, јер су последице исте. Наведеним примјерима жељели смо истаћи сву парадоксалност и нелогичност законског рјешења.

⁴⁶ О држави као наследнику детаљније вид. у: О. Антић, (2001), 104–111; О. Антић, (2011), 162.

⁴⁷ У Закону о наслеђивању Босне и Херцеговине у члану 27, предвиђено је да уколико нема законом предвиђених наследника ауторска имовинска права постају друштвена својина. О правној природи и последицама ове одредбе вид. О. Антић, (2001), 110–111.

⁴⁸ О. Станковић, В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Београд 1996, 109.

објект права својине може бити само ствар, а никако право, нити било које право може постати нечија својина. Лице које је власник примјерка ауторског дјела не мора бити носилац ауторског права, јер интелектуална права за свој објект имају нематеријално добро, независно од ствари у којој је то добро материјализовано.⁴⁹ У овом случају, држава може бити само носилац ауторских права, те би у том смислу требало извршити одређене исправке у законском тексту.

С обзиром на то да је насљеђивање ауторских права у Босни и Херцеговини регулисано на јединствен начин, поставља се питање који разлози су довели до тога и којим аргументима се такво рјешење може правдати. У насљедном праву опште је прихваћено правило да држава насљеђује тзв. вакантну заоставштину, односно, заоставштину без насљедника. Заоставштина без насљедника је она коју не наслиједи ниједно лице из круга законских насљедника, нити тестаментарни насљедник. У том случају, држава стиче такву заоставштину као посљедњи законски насљедник.⁵⁰ Законом је ограничен круг насљедника који могу стећи ауторска права. Законодавац издваја

⁴⁹ „Законским наследницима умрлог аутора слика припадају ауторска имовинска права на основу којих им припада право на накнаду за искоришћавање ауторског дела – репродукцију слика, док поклонпримци и тестаментарни наследници којим је аутор завештао слике имају на њима само право својине, а не и ауторска имовинска права. И по становишту Врховног суда тужиоцима је правилно досуђена накнада Законом о ауторском праву. Врховни суд оцењује неоснованим жалбени навод да је покојни аутор предметне слике завештао односно поконио својим тестаментом тестаментарним наследницима чиме је на њих пренео у својину и ауторска права на својим сликама, те да тужиоци који иначе нису тестаментарни већ законски наследници по том становишту немају ауторска права нити им припада право на накнаду за искоришћавање тих слика. Напротив, Врховни суд налази да завештањем, односно, поклањањем неких својих слика разним тестаментарним наследницима аутор слика је на њих пренео само право својине, а не и ауторско право на овим сликама, која су права допунским оставинским решењем припала тужиоцима као и његовим законским наследницима. То значи да тужиоци као законски наследници имају право на искоришћавање предметних слика као ауторских дела те да је тужени у обавези да им по основу њиховог искоришћавања без сагласности плати досуђени износ.“ – Врховни суд Србије, Рев. 1900/86. Наведено према: С. Вуковић, *Коментари Закона о ауторском и сродним правима, Закона о жиговима, Закона о правној заштити дизајна и Закона о заштити топографија интегрисаних кола*, Пословни биро, Београд 2005, 93–94. Примјећујемо да се и у судској одлуци говори о преносу ауторских права у својину.

⁵⁰ У погледу основа стицања вакантне заоставштине од стране државе постоје два теоријска и законодавна приступа. Према првом схватању, држава стиче вакантну заоставштину као добро без насљедника, на основу окупационог права и то као привилеговани окупант или на основу своје врховне власти (регалног права). Према другом схватању, које је прихваћено и у нашем законодавству, држава стиче заоставштину као посљедњи законски насљедник, односно, *ex jure hereditatis*. Вид. О. Антић, (2001), 106.

ауторска права и даје им посебан третман у односу на општа правила о насљеђивању. Ако је намјера законодавца да држави да предност у односе на блиске сроднике, може ли се онда закључити да постоји изражен јавни интерес у вези са овим правима. Уколико се држава стара о ауторским правима и ако она стиче користи од искоришћавања ауторског дјела, није ли то претварање ауторског дјела у добро од јавног значаја.⁵¹ Овакво рјешење нас наводи на закључак да постоји изражен јавни интерес у вези са заштитом ауторских права, која су по својој природи приватна права. Можда је циљ оваквог рјешења дио културне политике државе, која треба да допринесе њеном развоју, по узору на постојање културних фондова. Међутим, с обзиром на степен (не)развијености наше државе, тај став би се тешко могао бранити. Чак, и ако прихватимо постојање јавног интереса државе у вези са коришћењем ауторских дјела, то сигурно није случај са свим творевинама које уживају ауторскоправну заштиту, већ само са оним који имају статус културног добра. Циљеви културне политике не могу се остварити признавањем држави статуса привилегованог насљедника. Будући да у упоредном праву не постоји слично законско рјешење, те да не постоји оправдан разлог за овакву врсту одступања, сматрамо да је неопходно да се изврше одговарајуће измјене и да се ауторска права насљеђују по општим правилима насљеђивања, поштујући начело универзалности насљеђивања.

4.2. Насљеђивање личноправних овлашћења

У теорији насљедног права се истиче да делација омогућава имовини да кроз заоставштину настави свој вјечни живот. Заоставштину чини скуп права и обавеза оставиоца, али у заоставштину улазе и неимовинска права, као што је морална компонента ауторског права, па је појам заоставштине шири од имовине оставиоца.⁵²

У Закону о насљеђивању уређено је само насљеђивање имовинских права аутора, не и моралних. То је и логично, с обзиром на то да су личноправна овлашћења аутора у вријеме настанка Закона о насљеђивању седамдестих година, трајала вјечно. Међутим, у Босни и Херцеговини личноправна овлашћења аутора трају колико и имовинскоправна, што значи да насљедник који наслиједи имовинска права, насљеђује и морална права. То је у складу са одредбом ЗАСП-а о насљедивости ауторског права као цјелине. Заштита личноправних овлашћења аутора повјерена је насљедницима који стичу имовин-

⁵¹ Дјело тиме не постаје јавно добро, јер би то онда значило слободно коришћење таквог дјела, што ће се свакако десити по истеку рокова заштите.

⁵² О. Антић, (2011), 66.

скопавна овлашћења. Ово рјешење је прихваћено из њемачког ауторског права, јер се теорија о монистичкој природи ауторског права узима као основ за схватање да је ауторско право у цјелини наслеђиво.⁵³ И овдје долази до изражаја нелогичност постојећег рјешења Закона о наслеђивању. Ако посмртна заштита личноправних овлашћења аутора служи заштити успомене на личност аутора и ауторског дјела као културног добра,⁵⁴ претпоставка је да ће насљедници боље од државе бринути о остварењу ових циљева.

Морална права аутора или личноправна овлашћења аутора су наслеђива, али се може поставити питање каква је њихова садржина послије смрти аутора. Наиме, према слову закона ауторска морална права штите аутора у погледу његових духовних и личних веза са његовим дјелом.⁵⁵ Аутор има искључиво право да одлучи о објављивању дјела, да буде признат и означен као стваралац дјела, да одреди да се његово дјело објави под његовим именом, псеудонимом, неком другом ознаком или анонимно и право да се супротстави сваком мијењању или употреби дјела, ако би такво мијењање или употреба вријеђали његову част и углед.⁵⁶ Поред ових овлашћења апсолутне природе, аутор има и једно релативно овлашћење, право приступа и предаје примјерка дјела који се налази у посједу другог лица ако је то неопходно за вршење права репродуковања или пераде и ако то није супротно оправданим интересима посједника.⁵⁷ Уколико насљедник стекне ова овлашћења, питање је да ли их стиче у пуном обиму, односно, да ли стиче баш сва овлашћења која има аутор. С обзиром на то да је суштина постојања личноправних овлашћења заштита личних и духовних веза аутора са његовим дјелом, та функција се мора задржати и послије смрти аутора. Насљедник стиче морална права аутора како би заштитио интересе аутора у вези са дјелом. То значи да је насљедник дужан да се супротстави сваком ко неовлашћено присваја ауторско дјело, односно ономе ко не поштује патернитет дјела, ко неовлашћено објави дјело,⁵⁸ свакоме ко мијења дјело или користи дјело на начин којим се вријеђа част и углед аутора. Међутим, иако насљедник може да се супротстави неовлашћеном искоришћавању дјела, он сам не може вршити наведена ов-

⁵³ С. Марковић, 242.

⁵⁴ *Ibid.*, 243.

⁵⁵ ЗАСП, чл. 16.

⁵⁶ ЗАСП, чл. 17–19.

⁵⁷ ЗАСП, чл. 39.

⁵⁸ „Објављивањем ауторског дела или дела ауторског дела које се врши неовлашћено без дозволе насљедника вређају се ауторска права.“ – Врховни суд Србије, Гж. 138/93. Наведено према: С. Вуковић, 95.

лашћења. Као прво, иако насљеђује личноправна овлашћења, наследник не може никада стећи својство аутора. Својство аутора не престаје смрћу, наследник само брине о томе да ли друга лица поштују ово овлашћење. Такође, дужан је да се стара о навођењу имена или друге препознатљиве ознаке аутора.⁵⁹ Ако је аутор за живота објављивао под псеудонимом, наследник је дужан да испоштује његову вољу.

Што се тиче овлашћења на објављивање дјела, мишљења су у теорији подијељена. По првом схватању, ауторови наследници не би имали право да први пут објављују дјела која аутор за живота није објавио, изузев ако их аутор на то није овластио или је имао намјеру да та дјела објави, али га је смрт омела у томе.⁶⁰ Друго схватање почиња на претпоставци да наследници могу објављивати и необјављена дјела, под условом да то аутор није забранио.⁶¹ Законодавац се није изричито изјаснио у вези са овим питањем, али с обзиром на то да се насљеђује ауторско право као цјелина, мишљења смо да је наследник овлашћен да објави необјављено дјело.⁶²

Једно од искључивих овлашћења аутора је право поштовања дјела, односно, право да се супротстави сваком мијењању или употреби дјела ако би се тиме вријеђали част и углед аутора. Занимљиво је да законодавац истиче негативни аспект овог овлашћења, као право аутора да се супротстави радњама других лица која не поштују његово дјело. Јасно је да аутор има и позитивни аспект овог овлашћења, дакле, једино је аутор овлашћен да мијења своје дјело и да употребљава своје дјело чак и на недостојан начин, као и да пристане на такве измјене и употребу дјела. Заправо, овдје је кључно схватање аутора о томе да ли одређена радња вријеђа његову част и углед. Аутор о томе одлучује свакако по свом осјећају, па је то изразито

⁵⁹ „Заоставштина умрлог лица прелази на његове наследнике у тренутку његове смрти. Приликом расправљања заоставштине у заоставштину су ушла и ауторска права пок. аутора која су повређена када се без сагласности законских наследника преузимају и цитирају делови књиге без ознаке да су пренети из књиге пок. аутора.“ – Врховни суд Србије, Гж. 114/96, *Ibid.*, 91.

⁶⁰ В. Бесаровић, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2005, 331.

⁶¹ З. Миладиновић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012, 371. Ово схватање је прихваћено и изричито прописано у Закону о ауторском и сродним правима Србије, чл. 58.

⁶² Аутор углавном ствара дјело да би га објавио. Не видимо разлог зашто наследници не би остварили намјеру оставиоца послје његове смрти. О овоме би се могло дискутовати ако је у питању дјело аутора који до тада није уопште објављивао или, на примјер, дјело попут мемоара, дневника или неког другог сличног садржаја који задире у приватност аутора.

субјективан став. Субјективно схватање аутора о томе шта вријеђа његову част и углед је полазни критеријум и за ауторовог насљедника. Није битно схватање насљедника, већ се насљедник мора ставити у улогу аутора и процијенити да ли би одређена радња вријеђала аутора. То није увијек лако, али је сигурно лакше ако је насљедник ауторов сродник или неко лице блиско аутору, него ако се у улози насљедника појављује држава. С обзиром на то да је законском одредбом у први план стављено право аутора да се супротстави мијењању или употреби дјела, сматрамо да и насљедник стиче превасходно негативни аспект овлашћења. Дакле, насљедник се стара о поштовању дјела, али нема право да мијења дјело.

Личноправна овлашћења аутора у Босни и Херцеговини трају колико и имовинскоправна. Дакле, напуштен је концепт вјечног трајања ауторских моралних права из разлога практичне и теоријске природе. По истеку заштите имовинскоправних овлашћења, о моралним правима аутора старале су се организације аутора и академије наука и умјетности. Оне нису постајале субјекти права, већ су имале само улогу „стараоца“ над правима.⁶³ У пракси се показало да организације нису биле нарочито активне у остваривању своје улоге, па се поставило питање значаја и домаћаја одредбе која се не примјењује. У складу са тим, укинута је вјечно трајање моралних права аутора. Дакле, по истеку рокова заштите, дјело постаје јавно добро и постаје слободно за коришћење у сваком погледу. Питање је да ли нам ова одредба даје за право да по истеку рокова заштите можемо слободно да мијењамо туђа ауторска дјела. Да ли нам је омогућено да потпуно измјенимо највећа дјела наше умјетности и може ли се десити да за педесетак година неко чак присвоји највећа дјела Иве Андрића. Свакодневно смо свједоци грубих повреда и нарушавања интегритета појединих ауторских дјела. Међутим, не треба занемарити чињеницу да су многа дјела из античког периода, али и каснијих епоха, нама позната управо захваљујући њиховим прерадама и мало је дјела која су сачувана у изворном облику. То свакако није оправдање за нарушавање цјеловитости ауторских дјела. У општем је интересу да се очува интегритет и патернитет слободних дјела. Ауторскоправна заштита се можда није показала као адекватан инструмент којим се то може постићи, али то не мора нужно да води њеном укидању. Јер, иако је ауторско право превасходно приватно право, у основи ауторскоправне заштите је и јавни интерес да дјело буде сачувано у свом изворном облику и да се очува културно насљеђе једне заједнице.

⁶³ „Послије престанка заштитних рокова, остављено је право, а уклоњен је његов титулар... Вјечно морално право аутора није ништа друго него својеврстан вид без-субјектног права.“ – О овоме, детаљније вид. С. Крнета, (2007/1983), 487 и даље.

5. ЗАКЉУЧАК

Субјективно ауторско право као цјелина, са изузетком права покајања, је наслеђиво. Законодавац се у Босни и Херцеговини опредијелио за овакво рјешење због усвојене монистичке концепције о правној природи ауторског права. Дакле, субјективно ауторско право је јединствено право које се састоји од личноправних и имовинскоправних овлашћења. Насљедник постаје носилац ауторског права као цјелине, односно, носилац и имовинских и личноправних овлашћења.

Насљеђивање ауторског права регулисано је одредбама Закона о наслеђивању, уколико нешто друго није прописано Законом о ауторском и сродним правима. У Босни и Херцеговини ауторско право се наслеђује по посебном режиму, по начелу специјалности наслеђивања. Круг законских насљедника који наслеђују ауторска права ограничен је на дјецу, родитеље и супружника. Уколико нема ових лица, односно, ако се не могу позвати на наслијеђе, као посљедњи законски насљедник појављује се држава. Није познато да било гдје у свијету постоји слично рјешење. Ограничење круга законских насљедника представља дискриминацију директних потомака аутора, али и других сродника који би могли да буду позвани на наслеђивање прије државе. У савременим правним системима, држава се појављује као посљедњи законски насљедник тек уколико нема сродника који би могли да наслиједе. Давање држави статуса привилегованог насљедника не може се правдати постојањем јавног интереса у вези са ауторским правима или спровођењем културне политике. С обзиром на специфичну правну природу ауторског права, блиски сродници, а не држава, треба да имају предност у погледу наслеђивања. Нема разлога за одступање од начела универзалности у наслеђивању, јер се тиме нарушава и равноправност насљедника. Сматрамо, да је неопходно измијенити одредбе Закона о наслеђивању тако да се и ауторско право наслеђује по општим правилима наслеђивања, без привилеговања државе на штету блиских сродника аутора.

Због присуства личноправне компоненте ауторског права, сматрамо да садржина ауторског права аутора и насљедника као универзалног сукцесора, није идентична. Смрћу аутора долази до промјене субјекта, тј. носиоца права, никако до престанка ауторства. Аутор и даље остаје аутор, а насљедник постаје носилац његових овлашћења и стара се да други поштују његово ауторство на дјелу. Слично је и са осталим личноправним овлашћењима, јер је једино аутор овлашћен да врши позитивни аспект тих овлашћења. Лично-

правним овлашћењима штите се личне и духовне везе аутора са дјелом, о чему се и насљедници морају старати.

У Босни и Херцеговини напуштен је концепт вјечног трајања моралних права, па личноправна овлашћења аутора трају колико и имовинскоправна. Послије истека рока ауторскоправне заштите, дјело постаје јавно добро и постаје слободно за коришћење. Међутим, не бисмо смјели закључити да свако може нарушавати патернитет и интегритет дјела, јер би то угрозило очување културних тековина. Постоји општи интерес да се слободна дјела очувају у свом изворном облику и да се не угрози ауторство на дјелу. Ауторско право, између осталог, треба да пружи подстрек стваралаштву, да подстакне културни развој и очување културног насљеђа заједнице. У свјетлу наведених циљева које треба остварити ауторскоправном заштитом, ваљало би тумачити и норму о трајању личноправних овлашћења из субјективног ауторског права. Вријеме ће показати да ли је у доба савремених технологија, када је тешко заштитити и дјела чији је аутор жив, могуће постићи очување умјетничких и културних тековина за будуће генерације.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2011;
2. Антић, Оливер, „Први Закон о наслеђивању Републике Српске“, *Зборник радова Правног факултета у Источној Сарајеву* 5/2009;
3. Антић, Оливер, *Наследно право*, Правни факултет Универзитета у Српском Сарајеву, Српско Сарајево 2001;
4. Бесаровић, Весна, Жарковић, Благота, *Интелектуална својина, Међународни уговори, Досије*, Београд 1999;
5. Бесаровић, Весна, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2005;
6. Вуковић, Светислав, *Коментари Закона о ауторском и сродним правима, Закона о жиговима, Закона о правној заштити дизајна и Закона о заштити топографија интегрисаних кола*, Пословни биро, Београд 2005;
7. Desai, Deven R., “The life and death of copyright“, *Wisconsin Law Review*, Vol. 2011, No. 2, March 2011;

8. Крнета, Славица, *Европско право интелектуалног власништва*, Правни центар Фонд отворено друштво Босне и Херцеговине и Завод за стандардизацију, мјеритељство и патенте Босне и Херцеговине, Сарајево 1996;
9. Крнета, Славица, „Субјективна права“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007;
10. Крнета, Славица, „О вјечном трајању моралних ауторских права у југославенском ауторском праву“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007;
11. Крнета, Славица „Развој ауторског права у Југославији“, *Одабране теме приватног права* (ур. М. Повлакић), Правни факултет Универзитета у Сарајеву, Сарајево 2007;
12. Марковић, Слободан, Ауторско право и сродна права, Службени гласник, Београд 1999;
13. Миладиновић, Зоран, *Субјективна права интелектуалне својине*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш 2004;
14. Миладиновић, Зоран, „Раскид ауторског уговора због промењених схватања аутора – право покајања“, *Право и привреда* 5-8/2009;
15. Миладиновић, Зоран, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево 2012;
16. Радовановић, Сања, „Ауторско право након смрти аутора“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2004;
17. Спаић, Војислав, *Теорија ауторског права и ауторско право у СФРЈ*, Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, Сарајево 1969;
18. Станковић, Обрен, Водинелић, Владимир, *Увод у грађанско право*, Београд 1996.

Правни прописи

1. Директива о хармонизацији рокова трајања ауторског и сродних права 93/83/ЕЕС, од 29. октобра 1992. и кодификована верзија Директива 2006/116/ЕС Европског парламента и Савјета, од 12. децембра 2006. о трајању заштите ауторског и одређених сродних права, *OJ L 372, 27/12/2006*;
2. Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник БиХ*, бр. 63/10;
3. Закон о ауторском и сродним правима, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 104/09, 99/11 и 119/12;
4. Закон о ауторском и сродним правима, *Службени лист Црне Горе*, бр. 37/11;
5. *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list R. Slovenije*, št. 16/07 и 68/08;

6. Закон о ауторском праву и сродним правима, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 167/03, 79/07 и 80/11;
7. Закон о насљеђивању, *Службени гласник РС*, бр. 1/09;
8. Закон о насљеђивању, *Службени лист СР БиХ*, бр. 7/80 и 15/80;
9. Закон о ауторском праву Њемачке, *Gesetz uber Urheberrecht und verwandte Schutz rechte (Urheberrechtsgesetz)*, (BGBl. I S. 1273, BGBl I S. 2586), http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=239044;
10. Законик о интелектуалној својини Француске, *Code de la Propriété Intellectuelle*, *JORF*, 92-957, 2012-634, <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=11987>.

Svjetlana Ivanović
Faculty of Law,
University of East Sarajevo

INHERITANCE OF COPYRIGHT

Summary

A subjective copyright is exclusive right which consists of moral and economic rights. The main goal of copyright is to protect personal and property interests of the author. Like most of the intellectual property rights, copyright is limited and lasts for 70 years after the author's death. What happens to the copyright after the author's death is one of the most interesting questions in the theory and practice. Copyright is inheritable in Bosnia and Herzegovina, although it cannot be transferred during the author's life. However, the existence of moral and economic rights affects on the scope and content of copyright which is acquired by heirs. There is limited number of legal heirs of copyright in the Law of inheritance of Bosnia and Herzegovina. Only children, parents and spouse can inherit author's rights. If the author doesn't leave the will and there are no legal heirs, state will inherit copyright. The paper deals with specific regulation of inheritance of copyright in Bosnia and Herzegovina.

Key words: *Copyright; Duration of copyright; Inheritance; Moral and economic rights.*